

KOCA HÜSREV PAŞA VE KOCAELİ MUTASARRIFLIĞI

SERDAR ÖSEN*

GİRİŞ

Yerleşim tarihi milattan önceki tarihlere dayanan İzmit şehrinin Nikomedia olan eski adı Bitinya kralı olan I. Nikomed'den (m.ö. 279-250) ileri gelmektedir¹. Roma imparatoru Diokletianus zamanında Roma İmparatorluğu'nun doğu topraklarının başşehri yapılan İzmit, inşa edilen mimari yapılar ve alt yapı inşaatlarıyla bu dönemde Roma İmparatorluğu şehirleri arasında Roma, Antakya ve İskenderiye'den sonra dördüncü büyük şehri haline gelmiştir.² 1329'da Orhan Bey ile İmparator III. Andronikos arasında İzmit yakınlarında Pelekanon'da cereyan eden savaş şehrin de kaderini belirledi³. Meydana gelen bu savaşta ağır yenilgiye uğrayan imparator haraç ödemek şartıyla İzmit'i kurtarmıştır. Ancak daha sonra 1337'de İzmit Osmanlılar'ın eline geçmiş ve yönetimi de Süleyman Paşa'ya bırakılmıştır⁴. Orhan Bey'in kumandanlarından olan Akçakoca'ya hürmeten "Koca-ili" olarak adlandırılan bölge, İstanbul'un doğusunda, İzmit Yarımadası ile Sapanca Gölü Havzası ve Aşağı Sakarya Vadisinin kapladığı coğrafi alanı belirtmektedir. Bahsedilen anlamı ile Koca-ili, İzmit'in eski merkezi olduğu Bitinya Krallığını ifade etmekten ziyade bir anlam taşıyarak daha geniş bir alanı içine alır⁵.

İzmit, XV. Yüzyılda Anadolu Eyaleti'nin e bağlı bulunan Kocaeli Sancağı'nın merkezi idi⁶. 1522 yılında Kocaeli sancağı Gebze, Yalak-âbâd, Görele, İznik, İznikmid, Şile, Kandıra ve Yoros olmak üzere 8 kazaya sahipti⁷. Bu taksimattan kısa bir süre sonra yani 1530 tarihli muhasebe defterinde ise Kocaeli sancağına Ada kazası eklenmiştir. Kocaeli Sancağı'nın idari taksimatı XVII. yüzyıl boyunca önemli bir değişiklik göstermemiştir⁸. Ancak 1690 yılında eyalete tahvil edilen Kocaeli, Karlofça Antlaşması ardından tekrar sancak hâline getirilmiştir. XIX. yüzyılın başlarında ise Kocaeli sancağı Cezair-i Bahr-i Sefid eyaleti dahilinde yer almaktadır⁹.

HÜSREV PAŞA

Kaynaklarda doğum tarihini kesin olarak tespit edemediğimiz Hüsrev Paşa'nın vefat ettiği tarih olan 1855 yılında doksan yaşını geçkin olarak vefat ettiği bilgisinden hareketle 1750'li

* Prof. Dr., Karabük Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, serdarosen@karabuk.edu.tr

1 Şemseddin Sami, *Kamusu'l-Alam*, Mihran Matbaası, İstanbul, 1306, C. 2, s. 848.

2 İdris Bostan, "İzmit" *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Diyanet Yayınları İstanbul 2001, c. 23, s. 536.

3 Bostan, "İzmit", s. 536.

4 Enver Konukçu, "Sakarya Nehri ile Boğaziçi Bithyniası'ndan Kocaeli Sancağı'na" *SAÜ Fen Edebiyat Dergisi* II (2008), s. 11 6.

5 İlkay Erken, "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Kocaeli Sancağı'nın İdari Yapısı", *Türkiyat Mecmuası*, 25 (2015), s. 198.

6 Besim Darkot, "İzmit", *İslam Ansiklopedisi (MEB)*, V/2, s. 1252.

7 Enver Çakar, "Kanuni Sultan Süleyman Kanunnamesine Göre 1522 Yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun İdari Taksimatı", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12/1 (2002), s. 272.

8 Mehmet Kaya, "XIX. Yüzyılda İzmit (Kocaeli) Sancağı'nın Demografik Durumu ve İskân Siyaseti", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 26/41 (2007), s. 62.

9 Erken, "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Kocaeli Sancağı'nın İdari Yapısı", s. 197.

yıllarda doğduğu ifade edilebilir¹⁰. Halil İnalıcık, kaynaklarda yer alan Hüsrev Paşa'nın öldüğünde 99 yaşında olduğu bilgisinden hareketle Hüsrev Paşa'nın doğum tarihi olarak 1756 tarihini vermektedir¹¹. Hüsrev Paşa'nın doğum tarihi ile ilgili çıkarımda bulunabileceğimiz bir diğer bilgiyi de, Paşa'nın Mayıs 1827 tarihinde Seraskerliğe atandığında İstanbul'da bulunan ve birçok kez kendisi ile görüşen İngiliz Amiral Adolphus Slade vermektedir. İngiliz amirali Serasker Paşa'nın o esnada yetmiş bir yaşında olduğu ifade etmektedir¹². Bu bilgiye göre de Hüsrev Paşa'nın 1756 tarihinde doğmuş olduğuna hükmedilebilir.

Abaza kökenli olan Hüsrev Paşa, kölelikten gelme olduğundan dolayı doğumu, çocukluğu, tahsili ve yaşamının ilk dönemlerine ait pek fazla bilgi edinme imkânı yoktur. Çavuşbaşı Said Efendi'nin kölesi olarak Enderun'a giren Hüsrev Paşa'nın, hazine odasında Yahya ve Süfyan Ağa gibi nüfuzlu enderun ağalarının himayesine mazhar olması ona akranlarına karşı üstün olma imkânı vermiştir¹³. Hüsrev Paşa, I. Abdülhamid döneminde küçük çaplı bazı görevlerde bulunmuştur. Hüsrev Paşa'ya siyasi kariyerinde yükselme imkânı veren esas hadise Küçük Hüseyin Ağa'nın maiyetinde bulunarak mühürdarı ve ardından kethüdası olmasıdır. III. Selim'in 1789 yılında tahta geçmesi ve Küçük Hüseyin Ağa'nın da sultanın son derece itibar gösterdiği adamlardan biri olması Hüsrev Paşa'nın yükselmesinde başlıca etken olmuştur. Efendisi Küçük Hüseyin Paşa'nın saraya damat olması ve yine Nizam-ı Cedit taraftarı olması Hüsrev Paşa'nın da ıslahatçılardan sayılmasına ve III. Selim'in teveccühünü kazanmasına imkân vermiştir. Hüsrev Paşa bu sayede önce vezirliğe daha sonra da Mısır Valiliğine kadar yükselmiştir¹⁴.

HÜSREV PAŞA'YA KOCAELİ MUTASARRIFLIĞININ TEVCİHİ

Kaynaklarda tespit edebildiğimiz kadarıyla Hüsrev Paşa'ya iki defa Kocaeli Mutasarrıflığı görevi tevcih edilmiştir. Bunlardan ilki, Fransızların 1798 yılında Mısır'ı işgal etmesi üzerine Kaptan-ı Derya Küçük Hüseyin Paşa'nın kethüdası olarak Mısır'a gitmesinden sonra gerçekleşmiştir. Kaptan-ı Derya Küçük Hüseyin Paşa, Hüsrev Ağa'yı 6000 kişilik bir kuvvetin başına getirmiştir¹⁵. Hüsrev Paşa, emrindeki askerlerle Reşid kalesini muhasara ederek kısa bir sürede zaptına muvaffak olmuştur. Bu başarı Osmanlı-İngiliz kuvvetlerinin Mısır içlerinde doğru yayılmasına olanak vermiştir. Ardından General Belliard komutasındaki Fransız ordusunu mağlup edip birliklerini esir almıştır. Hüsrev Ağa'nın bu başarıları İstanbul'da takdir edilerek 30 Temmuz 1801 tarihinde vezaretle Kocaeli Sancağı tevcih edilmiştir¹⁶. Hüsrev Paşa Mısır'da bulunduğu için de Kocaeli Sancağı'na bir mütesellim tayin etmek gerekmiş ve bu iş için hali hazırda Kocaeli'de mütesellimlik görevini ifa etmekte olan silahşoran-ı hassadan Ahmet Ağa eskiden olduğu gibi mütesellim tayin edilmiştir¹⁷. Hüsrev Paşa'ya yapılan bu tevcih bir ay gibi çok kısa bir süre olmuştur. Çünkü Hüsrev Paşa 30 Ağustos 1801'de Fransızlardan geri

10 Yüksel Çelik, *Şeyhül-Vüzera Koca Hüsrev Paşa II. Mahmud Devrinin Perde Arkası*, TTK, Ankara, 2013, s. 6.

11 Halil İnalıcık, "Hüsrev Paşa", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Diyanet Yayınları, C. 19, s. 41.

12 *Sir Adolphus Slade'in Türkiye Seyahatnamesi*, çev. Ali Rıza Seyfioğlu, İstanbul, 1945, s.21.

13 Çelik, *Şeyhül-Vüzera Koca Hüsrev Paşa*, s. 7.

14 Çelik, *Şeyhül-Vüzera Koca Hüsrev Paşa*, s. 9.

15 İnalıcık, "Hüsrev Paşa", s. 41.

16 Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet*, Matbaa-yı Osmaniye, İstanbul 1309, C. VII, s. 128-129., Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani*, haz. Nuri Akbayar, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, C. II, 1996, s. 275.

17 BOA. C. DH. D.N: 281, G.N: 14004

alınmış olan İskenderiye muhafızlığına tayin edilmiştir¹⁸. Aradan çok geçmeden de 16 Eylül 1801 tarihinde Mısır valiliğine atanmıştır¹⁹. Dolayısıyla bu ilk tevcih ile ilgili olarak ifade edebileceğimiz çok fazla bir bilgi yoktur. Hüsrev Paşa'nın Mısır valiliği gerek ekonomik sebepler gerekse Arnavut Tahir Paşa'nın komutasındaki başıbozuk Arnavut askerlerinin ulufelerinin ödenememesi gibi nedenlerle başlayan karışıklıklar neticesinde çok uzun ömürlü olamamıştır. Hüsrev Paşa Kahire'de meydana gelen karışıklıkları bastıramayıp konağından çıkarak Bedran taraflarına firar etmesi üzerine valilikten azledilmiş ve uhdesine 6 Haziran 1803 tarihiyle Selanik ve Kavala sancakları mutasarrıflığı tevcih edilmiştir²⁰. Ancak Hüsrev Paşa ilk başta Mısır'dan ayrılmak istemediği, sonrasında da asilerin eline esir düştüğü için bu göreve hiç başlamamıştır. Hüsrev Paşa tutuklu iken Mısır'da sükunetin kısmen de olsa sağlanması üzerine Diyarbakır valiliği göreviyle Mısır'dan 17 Haziran 1804 tarihinde ayrılmak zorunda kalmıştır²¹. Hüsrev Paşa maddi sıkıntı içinde bulunduğundan taşraya gitmek istememiş ve bir takım mazeretler ileri sürmüştür. Neticede Hüsrev Paşa, Diyarbakır valiliğine başlamadan önce Temmuz 1804'te Resmo Sancağı'na daha sonra da, 1805 yılı başlarında Hanya muhafızlığı görevine atanmıştır. Haziran 1805'te ise uhdesine tekrar Selanik ve Kavala sancakları tevcih edilmiştir. Rumeli tarafında Hüsrev Paşa'ya ilk tevcih edilen eyalet ise Bosna idi²².

Hüsrev Paşa Bosna valiliğinden azledildikten sonra, Selanik ve Kavala, ardından da 27 Kasım 1808'de Selanik ve İbrail Başbuğluğu tevcih edilmiştir. 16 Şubat 1809'da ise Silistre valiliği ve Tuna Seraskerliği görevi Hüsrev Paşa'ya tevcih edildi. Bu dönem Osmanlı-Rus savaşının da olanca şiddeti ile devam ettiği bir dönemdi. Bu süreçte Serdar-ı Ekrem Yusuf Ziya Paşa ile görüşen Hüsrev Paşa, Rasvat mağlubiyetinden sonra maddi bakımdan oldukça zorluk çektiğinden bahsederek²³, ailesi ve kalabalık maiyetinin perişan olmaktan kurtulup toparlanabilmesi levazım-ı vezaretini tamamlamak için Anadolu'da geliri yüksek (nemalu) bir yere tayin edilmesini talep etti²⁴. Bunun üzerine Silistre Valiliği ve Tuna Seraskerliğinden azledilen Hüsrev Paşa'ya 2 Aralık 1809'da Karahisar-ı Sahip Sancağı tevcih edildi²⁵.

Hüsrev Paşa'ya Karahisar-ı Sahip sancağı tevcih olunurken mütesellime havale edilmeden bizzat gitmesi de şart koşulmuştu. Tayin emrini alan Hüsrev Paşa, Aralık 1809 sonunda yeni görev yerine hareket etti²⁶. Ancak bu gelişmelerden haberdar olan Sultan II. Mahmut bu tayini haber alınca müdahale ederek Ocak 1810 sonunda Hüsrev Paşa'ya Kocaeli Sancağı'nı²⁷, ardından da Şubat 1810'da Kocaeli Sancağı'na ilave olarak Bolu Sancağı'nın tevcih edilmesini emretmiştir²⁸.

18 BOA. C. DH. D.N: 200, G.N: 9977, *Cevdet Paşa, Tarih-i Cevdet*, C. VII, s. 129; Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani*, C. II, s. 275.

19 Atanma teklifi ile ilgili olarak, BOA HAT, D.N: 163 G.N:6781

20 Çelik, *Şeyhül-Vüzera Koca Hüsrev Paşa*, s. 44.

21 Inalcık, "Hüsrev Paşa", s. 42.

22 Çelik, *Şeyhül-Vüzera Koca Hüsrev Paşa*, s. 70.

23 BOA HAT D.N: 1003 G.N: 42109

24 Şânî-zâde Mehmed Atâullah Efendi, *Şânî-zâde Tarihi*, C. I, haz. Ziya Yılmaz, Çamlıca Yayınları, İstanbul, 2008, s. 322.

25 BOA HAT D.N: 984, G.N: 41665, *Şânî-zâde Tarihi*, s. 323.

26 Çelik, *Şeyhül-Vüzera Koca Hüsrev Paşa*, s. 87.

27 BOA HAT D.N: 299, G.N: 17995

28 BOA C. DH. D.N: 147, G.N: 7378

HÜSREV PAŞA'NIN KOCAELİ VE BOLU SANCAKLARINDAKİ FAALİYETLERİ

Hüsrev Paşa Kocaeli ve Bolu Sancakları mutasarrıflığına atandıktan sonra bağlı kazalardaki emniyet ve asayiş sorunlarıyla ilgilenmiş ve ekonomik açıdan toparlanmak gayesiyle vergi toplanması hususunda daha ısrarlı olmuştur. Bu durum ise zaten ekonomik açıdan sıkıntı içerisinde bulunan ahali için yeni bir takım külfetler ve akabinde hoşnutsuzluklar meydana getirmiştir. Hüsrev Paşa'ya Kocaeli mutasarrıflığına ek olarak tevdi edilen Bolu Sancağı'na bağlı Alaplı ve Viranşehir kazaları ahalisi kendilerinden talep edilen verginin fazlalığı nedeniyle bu durumdan şikâyetçi olmuşlardır. Özellikle Hüsrev Paşa tarafından Bolu Sancağı kaymakamlığına tayin edilen kethüdası İbrahim Paşa ve Viranşehir Sancağı kaymakamı Haydudoğlu isimli kaymakamların ahaliden vergi toplamak için kuvvete başvurması ahalinin tepkisini çekmiştir²⁹. Hüsrev Paşa'nın ahaliden vergi toplanması sırasında ahalinin rahatsızlığı sadece Alaplı ve Bendereği kazalarına has bir durum değildir. Vergi toplanması sürecinde toplanan verginin fazlalığından muzdarip olan bir diğer kaza ahalisi de Mudurnu kazası ahalisidir. Mudurnu ahalisi kaleme aldıkları bir mahzarla şikâyetlerini merkeze ilemişlerdir. Ahali kaleme aldıkları dilekçede son bir iki senedir yaşanan kıtlık sebebiyle de sıkıntı çekmekte olduklarından bahsederek yaşanan bu sıkıntılar nedeniyle son bir buçuk senede kazanın 206 haneden 154 haneye düştüğü vurgulanmıştır. Kaza ahalisi durum böyle olmakla birlikte talep olunan vergileri ödemek noktasında ellerinden gelen gayreti gösterdiklerini ifade ederek son 16 aya ait ödeme listesini içeren bir defteri de ekleyerek artık imkanlarının kalmadığından bahsederek kendilerine anlayış gösterilmesini talep etmişlerdir³⁰.

Hüsrev Paşa Kocaeli ve Bolu sancakları mutasarrıfı olarak görev yerine döndüğünde birkaç yıldır merkezin tüm ikazlarına rağmen Rumeli cephesine asker göndermemekte direnen, civardaki kaza ve köyleri talan eden Benderek ayarı Ali Molla'nın isyanı patlak vermişti. Bolu ve Benderek taraflarında ortaya çıkan Ali Molla isyanıyla ilk başlarda bizzat ilgilenmeyen Hüsrev Paşa, bu meseleyi daha çok kethüdası İbrahim Paşa'ya havale buyurmuştur³¹. Ancak isyanın gittikçe uzaması bölge halkına verdiği zarar üzerine merkezden gelen emir doğrultusunda isyan işine el atıp, biraz meşakkatli olsa da Ali Molla ve yandaşlarının bozulmasına, ardından Benderek kalesinin asilerden temizlenmesini sağlamıştır³². Hüsrev Paşa'nın İzmit mutasarrıflığı sırasında asker temini hususunda çaba gösterdiği bir diğer mesele de Hacı Ahmet oğlu Halil Ağa meselesidir. Neticede Hacı Ahmet oğlu Halil Ağa orduya beş yüz asker göndermesi şartıyla affedilmiştir³³. Ancak af fermanı ulaşmadan Hacı Ahmet oğlu Halil Ağa'nın idamı gerçekleşmiştir³⁴. Hüsrev Paşa bu faaliyetlerin yanı sıra Bolu taraflarında düşük ayarlı altının piyasaya sürülmekte olduğu bilgisine ulaşmış ve bunları yapanların hemen yakalanarak gerekli cezai müeyyidelerin uygulanması işi ile de ilgilenmiştir³⁵.

29 BOA, C. DH. D.N: 123, G.N:6125

30 BOA HAT. D.N: 993, G.N: 41853-P

31 Çelik, Şeyhül-Vüzera Koca Hüsrev Paşa, s. 94.

32 BOA. HAT D.N: 1225 G.N: 47882, 47882-C, 47882-D, HAT D.N: 1286, G.N: 49893, HAT D.N: 1350, G.N: 52760, HAT D.N: 1351, G.N: 52771.

33 BOA HAT D.N: 504 G.N:24807

34 BOA HAT D.N: 515 G.N: 15190-D

35 Elif Kayran, *Kocaeli Sancağı Mutasarrıfları ve Faaliyetleri, (XVIII. Yüzyıl Sonu- XIX. Yüzyılın Başı)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2002, s. 54.

Hüsrev Paşa'nın Kocaeli'ye geldikten sonra ilgilendiği bir diğer mesele de, Kocaeli kazalarından Adapazarı muhtarı Karaosman Ağa ile Kaymas muhtarı Abbas Ağa arasında ortaya çıkan ve iki tarafında asker toplayarak muharebeye varma raddesine gelmiş olan anlaşmazlığın giderilmesi olmuştur. Hüsrev Paşa, bu iki muhtar arasındaki anlaşmazlığın giderilmesi için daha önce hazinedar Reşid Ağa'nın gönderilmiş olduğunu belirtmiştir. Reşid Ağa'nın gelmesiyle bu iki muhtar arasındaki anlaşmazlığın giderildiğini ve eskiden olduğu üzere muhabbetin tesis edildiğini bildirmiştir. Ayrıca her iki muhtar tarafından kaleme alınan ortada bir anlaşmazlık kalmadığını, eskiden olduğu gibi dostluğun tesis edildiğini ifade eden kağıdların da hazinedar Reşid Ağa ile İstanbul'a gönderildiğini ifade etmiştir.(23 Şubat 1811)³⁶

Hüsrev Paşa'ya gönderilen Nisan 1811 bir fermanla ise İstanbul'da nüfusun artmakta olduğundan bahsedilerek bu durumun zahire azlığı nedeniyle İstanbul ahalisinin iâşesini temin etmekte sıkıntılar yaşanmasına neden olduğu belirtilmiştir. Nüfusun artması iâşe temininin yanı sıra asayişin temini ve diğer hususlarda da olumsuzluğu beraberinde getirmekteydi. İfade edilen bu olumsuzluklar nedeniyle fermanla İstanbul'a yapılan göçlerin engellenmesi emredilmiştir. Fermanla İstanbul'a göçün yasak olmasına rağmen bazı görevlilerin rüşvet alarak göç için ruhsat verdiklerinin tespit edildiği de vurgulanmıştır. Özellikle herhangi bir zanaat erbabi olmayan işsiz güçsüz kimselerin İstanbul'a göç etmelerinin engellenmesi için sahillerdeki ve iskelelerdeki gemi kaptanlarına gerekli tenbih ve uyarıların yapılması emredilmiş, bu hususta ihmali görülenlere de gerekli ceza-i müeyyidelerin uygulanacağı ifade edilmiştir³⁷.

Kocaeli Sancağı İstanbul'a yakın olması sebebiyle İstanbul'un her türlü iâşesinin sağlanmasında önemli bir fonksiyon icra etmekteydi. Et ve buğday gibi temel gıda maddelerinin yanı sıra İstanbul'un odun ihtiyacının karşılanmasında da Kocaeli Sancağı önemli bir konumda yer almaktaydı. Kocaeli Mutasarrıfı Hüsrev Paşa'ya merkezden gönderilen Ocak 1812 tarihli bir fermanla kış ortasında İstanbul'da odun sıkıntısı çekilmeye başladığını ve bu duruma ise Sakarya ve Bartın havalisinde yer alan iskelelerdeki bazı kayıkçıların tamahkârlığının sebep olduğu belirtilmiştir. Hüsrev Paşa'ya gönderilen fermanla İstanbul'da yaşanan odun sıkıntısının giderilmesi için iskelelerde yer alan gemilere dağdan indirilen odunların yüklenerek karaborsaya mahal bırakılmadan İstanbul'a bol miktarda odunun gönderilmesi için gerekli tedbirleri alması emredilmiştir³⁸. Bununla birlikte sarayların ihtiyacı olan odunun temini hususunda da Hüsrev Paşa görevlendirilerek lazım olan odunun Kocaeli Sancağı'ndan temin edilerek İstanbul'a gönderilmesi emredilmiştir³⁹. Yine 1812 tarihli bir başka belgede Darphaneye çam kömürü vermekle görevli olan Bahçecik, Yuvacık ve Yeniköy ahalisine musallat olan Çakır Bölükbaşı namıyla tanınan bir eşkiya başının 40-50 kişiden oluşan çetesıyla ahalie yapmış olduğu zulmün engellenmesi hususunda gerekenin yapılması emri verilmiştir⁴⁰.

Hüsrev Paşa, daha önce hükmü altında bulunan bazı Rumeli vilayetlerinde zuhur eden taaddiyatı ve karmaşayı düzene sokabilmek maksadıyla bu bölgede etkin bir faaliyet içerisinde bulunmaktaydı. Kocaeli Sancağı kendisine tevcih edildikten sonra da sancak dahilinde vukua gelen anlaşmazlıkları çözümlenmekle, ölen şahısların miras, tereke gibi işlemleri ile uğraşmıştır⁴¹.

36 BOA. C. DH. D.N:134 G.N:6661

37 BOA. C. DH D.N 122, G.N: 6081

38 BOA C. BLD. D.N: 002, G.N: 082

39 BOA. C. SM D.N:150 G.N: 7503, BOA C. SM D.N: 177 G.N: 8890

40 BOA C. DRB D.N: 29 G.N: 1414

41 BOA. C. DRB. D.N: 18 G.N: 858

SONUÇ

Hüsrev Paşa, ilki 1801; ikincisi 1810 yılında olmak üzere iki defa Kocaeli Mutasarrıflığı görevini ifa etmiştir. İkinci mutasarrıflığı Ocak 1810 tarihinde başlayıp yine 9 Ocak 1812 tarihine kadar iki yıl sürmüştür. Hüsrev Paşa'dan sonra Kocaeli Sancağı mutasarrıflığına Aziz Ahmet Paşa getirilmiştir. Hüsrev Paşa'nın kısa süren bu yönetim süreci, daha çok zahmetlerine karşılık olarak ekonomik ihtiyaçlarına yönelik bir tevcihat olmuştur. Bunun yanı sıra İstanbul'a yakın tutulması amacıyla da bu görev layık görülmüştür. Hüsrev Paşa bu kısa süreye rağmen sürekli Kocaeli'de kalamamıştır. 1806-1812 Osmanlı Rus Savaşı devam ettiği için kendisine tevdi edilen Varna ve Karadeniz Sahilleri seraskerliği göreviyle Kocaeli'den ayrılmak zorunda kalmış ve ancak savaş sonuna doğru Kocaeli'ne dönebilmiştir.

Hüsrev Paşa; kaynaklarda belirtildiğine göre güler yüzlü, halim ve kerim bir zat olmasının yanı sıra⁴², makam düşkünlü, cömert ve işgüzar bir karakterde idi.⁴³ Valilik, Kaptan-ı Deryalık, Seraskerlik, Sadrazamlık, Meclis-i Vâlâ üyeliği gibi birçok görevde bulunmuş olup, 1855 yılında vefat etmiştir. Eyüp'te kendi türbesinde medfundur.

KAYNAKÇA

ARŞİV BELGELERİ

BOA. C. DH. D.N: 281, G.N: 14004

BOA. C. DH. D.N: 200, G.N: 9977

BOA HAT, D.N: 163 G.N:6781

BOA HAT D.N: 1003 G.N: 42109

BOA HAT D.N: 984, G.N: 41665

BOA HAT D.N: 299, G.N: 17995

BOA C. DH. D.N: 147, G.N: 7378

BOA, C. DH. D.N: 123, G.N:6125

BOA HAT. D.N: 993, G.N: 41853-P

BOA. HAT D.N: 1225 G.N: 47882, 47882-C, 47882-D, HAT D.N: 1286, G.N: 49893,

BOA HAT D.N: 1350, G.N: 52760, HAT D.N: 1351, G.N: 52771.

BOA HAT D.N: 504 G.N:24807

BOA HAT D.N: 515 G.N: 15190-D

BOA. C. DH. D.N:134 G.N:6661

BOA. C. DH D.N 122, G.N: 6081

BOA C. BLD. D.N: 002, G.N: 082

BOA. C. SM D.N:150 G.N: 7503, BOA C. SM D.N: 177 G.N: 8890

BOA C. DRB D.N: 29 G.N: 1414

BOA. C. DRB. D.N: 18 G.N: 858

TELİF ESERLER

Bostan, İdris; "İzmit" *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Diyanet Yayınları, İstanbul, 2001, C. 23. ss. 536-541.

42 Şemseddin Sami, *Kâmûsu'l-A'lâm*, Mihran Matbaası, İstanbul, C. 3, s. 2044.

43 Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, C. 2, s. 683.

- Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet*, Matbaa-yı Osmaniye, Dersaadet, 1309.
- Çakar, Enver; «Kanuni Sultan Süleyman Kanunnamesine Göre 1522 Yılında Osmanlı İmparatorluğunun İdari Taksimatı», *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12/1 (2002), ss. 261-282.
- Çelik, Yüksel; *Şeyhül-Vüzera Koca Hüsrev Paşa II. Mahmud Devrinin Perde Arkası*, TTK, Ankara, 2013.
- Darkot, Besim; "İzmit", *İslam Ansiklopedisi*(MEB), VI/ 2, s. 1252.
- Erken, İlkyay; "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Kocaeli Sancağı'nın İdari Yapısı", *Türkiyat Mecmuası*, 25 (2015), ss. 193-236.
- İnalçık, Halil; "Hüsrev Paşa", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Diyanet Yayınları, C. 19, ss. 41-45.
- Kaya, Mehmet; "XIX. Yüzyılda İzmit (Kocaeli) Sancağı'nın Demografik Durumu ve İskân Siyaseti", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 26/41, (2007), ss. 59-80.
- Konukçu, Enver; "Sakarya Nehri İle Boğaziçi Bithyniası'ndan Kocaeli Sancağı'na" *SAÜ Fen Edebiyat Dergisi*, II (2008), ss. 109-124.
- Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani*, haz. Nuri Akbayar, Tarih Vakfı Yurt Yayınları İstanbul, 1996, *Sir Adolphus Slade'in Türkiye Seyahatnamesi*, çev. Ali Rıza Seyfioğlu, İstanbul 1945.
- Şânî-zâde Mehmed Atâullah Efendi, *Şânî-zâde Tarihi*, haz. Ziya Yılmaz, Çamlıca Yayınları, İstanbul, 2008.
- Şemseddin Sami, *Kamusu'l-Alam*, Mihran Matbaası, İstanbul, 1306

TEZLER

- Kayran, Elif, *Kocaeli Sancağı Mutasarrıfları ve Faaliyetleri, (XVIII. Yüzyıl Sonu- XIX. Yüzyılın Başı)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2002.